

62 NUMARALI MÜHİMME DEFTERİ'NE GÖRE 1587-1588 YILLARINDA OSMANLI DEVLETİNDE SUHTE VE EŞKIYALIK HAREKETLERİ*

 Abbas GÖK^a

 Mehmet İNBAŞI^b

Özet

Bu makalede “62 numaralı Mühimme Defteri'nin transkripsiyon ve değerlendirmesi” adlı yayınlanmamış yüksek lisans tezine göre 1587-1588 yıllarında Anadolu'da meydana gelen medreseli isyanları ve eşkıyalık hareketleri ele alınmıştır. Üç bölümden oluşan makalenin ilk kısmını eşkıyalığın tanımı ve isyanların sebepleri, ikinci kısmını eşkıyalık hareketleri ve devletin bunlara karşı aldığı önlem, üçüncü kısmını ise âsilere verilen cezalar oluşturmaktadır. Çalışmanın temel amacı 1587-1588 yıllarında Anadolu'da görülen isyanların ne durumda olduğunu anlamaya çalışmaktır. 62 numaralı Mühimme Defteri'nin son 135 sayfasında yer alan 455 hükmün incelenmesi sonucunda medreseli isyanları ve eşkıyalık hareketleri hakkında elde edilen bilgiler incelenmiştir. Makalede genel olarak isyan eden medreselilerin ve eşkıyaların neler yaptıkları, medreseli isyanları ve eşkıyalık hareketlerinin hangi bölgelerde meydana geldiği, bu karışıklıkta Anadolu'daki halkın ne durumda olduğu, bulunduğu yeri terk eden halkın neden göç ettiği ile ilgili bilgiler yer almaktadır. İsyân edenler sınıflandırılıp incelenmiştir. Devlet kademelerinde yer alan asilerin, halka ve devlete ne derecede zarar verdiği hükümler üzerinden açıklanmıştır. İncelenen hükümlere göre devletin, isyanları önlemek, eşkıyalığı bitirmek, halkın huzurunu sağlamak adına uyguladığı yöntemler ve yakalanan eşkıyaya verilen cezalar hakkında bilgiler verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı Devleti, Eşkıyalık, Suhte isyanı, Suç, Ceza

SUHTE AND BANDITRY MOVEMENTS IN THE OTTOMAN EMPIRE IN THE YEARS OF 1587-1588 ACCORDING TO THE MÜHİMME RECORD NUMBERED 62

Abstract

In this article, the madrasa revolts and banditry movements that took place in Anatolia in the years 1587-1588, according to the unpublished master's thesis named “transcription and evaluation of Mühimme Record numbered 62” are discussed. The first part of the article, which consists of three parts, is the definition of banditry and the reasons for the riots, the second part is the acts of banditry and the measures taken by the state against them and the third part is the punishments given to the rebels. The main purpose of the study is

* Bu makale, birinci yazarın ikinci yazar danışmanlığında yürütmekte olduğu yüksek lisans tezinden türetilmiştir.

^a Yük. Lis. Öğr., Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, abbasgk1517@gmail.com

Makale Geliş Tarihi: 01.09.2021, Makale Kabul Tarihi: 05.10.2021

^b Prof. Dr., Erciyes Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, minbasi@erciyes.edu.tr

Makale Geliş Tarihi: 21.09.2021, Makale Kabul Tarihi: 13.10.2021

to try to understand the situation of the rebellions in Anatolia in the years 1587-1588. As a result of the examination of 455 provisions on the last 135 pages of the Mühimme Record numbered 62, the information obtained about the madrasah rebellions and banditry movements was examined. In the article, there is information such as what the madrasahs and bandits did in general, in which regions madrasah rebellions and banditry movements took place and what was the situation of the people in Anatolia in this confusion and why the people who left their place migrated. The rioters were classified and examined. The extent to which the rebels in the state levels harmed the public and the state has been explained through the provisions. According to the provisions examined, information was given about the methods applied by the state to prevent riots, to end banditry, to ensure the peace of the people and the punishments given to the captured bandits.

Keywords: Ottoman State, banditry, Student revolt, Anatolia, Crime, Punishment

Giriş

A. EŞKİYALIKIN TANIMI VE İSYANLARIN SEBEPLERİ

Eşkîya, bedbaht, talihsiz, günahkâr, âsi anlamına gelen “şakî” kelimesinin çoğuludur (Demirci & Arslan, 2012, s.48). Osmanlı belgelerinde eşkıyalık yapan kişiler için kuttâu't-tarik, celalî, harami, eşirrâ, şakî ve çoğulu olan eşkıya gibi ifadeler kullanılmıştır. Genel olarak eşkıyalık, silahla veya başka bir şekilde zor kullanmak suretiyle yol kesip baskın yaparak mala, cana zarar vermek, kamu düzenini ve güvenliğini bozmak olarak tanımlanır (Bardakoğlu, 1995, ss.463-466; İlgürel, 1995, ss.466-469; Öz, 2010, s.227). Eşkîyalığı, bağı'den ayıran fark, mevcut siyasi iktidara karşı başkaldırma niteliği taşımasıdır (Öz, 2010, s.227). Hanefi fıkhı hariç diğer ekollere mensup fakihlerin çoğu, en az üç kişinin, şehir, kasaba ve köy gibi meskûn mahaller dışında işlediği saldırı ve soygunları eşkıyalık saymaktadır (Bardakoğlu, 1995, ss.463-466).

Eşkîyalık, tarıma dayalı toplumların, değişen düzenleri ve zayıflayan ekonomik koşulları içerisinde oluşan işsiz nüfusların ortaya çıkardığı bir olgudur. Eşkîyalık hareketleri genellikle otoritenin ulaşamadığı ya da yetersiz kaldığı yerlerde ortaya çıkmaktadır. Eşkîyanın otoriteden uzak bir şekilde yaşaması için dağlar, yolsuz düzlükler, bataklık bölgeler, ormanlık alanlar ve suyolları gibi ulaşılması zor, uzak bölgeler gereklidir. Eşkîyalık yapan kişiler yaşam alanı olarak doğal ortamları seçiyorlar ve geçimlerini de ticaret yollarını yağmalayarak ve yakın köylerdeki evleri basarak sağlıyorlardı (Yiğit & Oruç, 2020, ss.32-34). Bursa sancağındaki kadılara gönderilen bir fermenda kaydedildiğine göre derbentlerde bulunan eşkıya, gelip geçenlerin yollarını kesiyor, evler basıp insanların mallarını çalıyor hatta onları katlediyordu (MHM. 62, s.183 / Hüküm 409).

XVI. yüzyılın sonlarında görülen eşkıyalığın temelinde birçok sebep bulunmaktadır. Bu sebeplerden biri Kanuni Sultan Süleyman döneminde görülen şehzade olaylarıdır. XVI. asrın ortalarında özellikle Şehzade Bayezid ile Şehzade Selim arasındaki mücadele sırasında işi gücü olmayan binlerce Anadolu köylüsü, askerî sınıfa yükselmeyi umarak rakip şehzadelerin bayrağı altında toplandı. Bu silahlı adamlar şehzade mücadelesinden sonra işsiz kaldı. Bu dönemde yaşanan huzursuzluğa sebep

olan gruplardan biri de tımarlarını kaybeden ya da gelirlerinde azalma olan tımarlı sipahilerdi (İnalçık, 2018, s.17).

Eşkiyanın isyan etmesinin sebeplerinden biri de 1586 yılında yaşanan devalüasyondur. Amerika'nın keşfinden sonra Avrupalıların elde ettikleri kıymetli madenler, XVI. yüzyılın ikinci yarısından itibaren gümüş sikkeler şeklinde Osmanlı Devleti'nde görülmeye başlanmıştır. Gümüş paranın altına nazaran bollaşması içerde mal fiyatlarında yukarı doğru bir harekete sebep olmuş ve mal fiyatları yükselirken, gelirler azalmaya başlamıştır. İran savaşlarının da devam ettiği bu ortamda 1586 yılında ilk büyük devalüasyon yapılmıştır (Tabakoğlu, 2000, s.269). Savaşların maliye üzerine ağır bir yük bindirmesi üzerine 1585-1586 yılında o döneme kadar yapılan en büyük tağşiş ile akçenin gümüş oranı % 44 azaltılmıştır (Akyıldız, 2007, ss.163-166). 1586 yılında yapılan bu tağşişten sonra fiyatlar iki katına hatta daha da yukarılara çıkınca, akçenin kesirleri, günlük ihtiyaçlarda kullanılmayacak kadar küçülmüştür (Pamuk, 2018, s.64). III. Murad'ın cülusunda (1574), 100 dirhem gümüşten 426,5 akçe kesilmekle beraber, bu oranda da kalınamayarak, yüz dirhem gümüşten önce 533 ve daha sonra 800 akçe kesilmiş ve hatta bu 950'ye kadar çıkarılmak suretiyle akçenin gümüş değeri çok azaltılmıştır (Akdağ, 1975, s.38). Enflasyonun % 100'e ulaşması, tımarların değerindeki düşüşün yanı sıra gerekli olan malzemelerin fiyatlarının yükselmesi tımar sahiplerinin uzun mesafeli seferlere katılmasını zorlaştırmış ve köylüden zorla vergi alınması olaylarını arttırmıştır (İnalçık, 2012, ss.168-173). İstanbul'da maaşlarını akçe üzerinden alan yeniçeri kesimi 1585-1586 yılındaki tağşişten sonra ayaklanarak tağşişi yapan kişilerin idam edilmelerini istemişlerdir. Devlet bu olaydan dolayı tağşiş uygulamasında değişikliğe giderek yapılan tağşişlerden malî gelir sağlamak yerine, akçenin standartlarını korumaya yönelmiştir (Pamuk, 2018, s.135).

Anadolu'da uzun süredir görülen zirai buhranlar da birçok kişiyi isyana yöneltmiştir. Akçenin değer kaybına uğramasının neticesi olarak temel ihtiyaç ürünlerinin fiyatlarında artışlar olmuştur (Akdağ, 1975, s.43). II. Selim (1566-1574) devrinden itibaren görülmeye başlayan kıtlık tüm Osmanlı Devleti'ni ciddi surette tehdit etmeye başlamıştır. Hububat darlığı daimî bir şekil almaya başlamış ve şiddetli açlık görülmüştür. Sahillerden Avrupa'ya hububat kaçırılması kıtlığın daha da şiddetlenmesine yol açmıştır. "Celali Fetreti" denen devrin başlangıcı olan 1595 yılına gelindiğinde ise Anadolu'da açlık ve kıtlık oranı yükselmişti (Akdağ, 1975, ss.84-85).

Devlet, daimî ordu bulundurmanın ekonomik zorluğundan dolayı daha fazla gelir elde etmek amacıyla toprak sisteminde değişiklik yapmıştır. Ancak bu değişiklikler de isyan çıkmasına sebep olmuştur. Tımar düzeninin temel amacı tımar topraklarını tasarruf edenlerden alınan vergilerle savaş zamanlarında orduya katılacak olan atlı ve yaya askerlerinin eğitim ve donanımını sağlamaktır. Sipahi tarafından köylü hanelerinden aynı olarak toplanan öşür dışındaki vergilerin çoğunluğu akçe cinsinden belirlenmekteydi. 1585-1586 tağşişinden sonra akçe olarak alınan vergilerin değeri, fiyat artışlarının çok gerisinde kaldığı için, sipahiler orduya katılmamaya ve tımarlarını terk etmeye başladılar. Bir süre sonra da devlet tımar düzeninden vazgeçerek kırsal vergileri iltizam yöntemiyle tahsil etmeye başladı. Bu uygulamanın temelinde yine XVI. yüzyılın ikinci yarısından itibaren savaş tekniklerinin değişmesi ve daimî ordu oluşturmanın bir zorunluluk haline gelmesi yatmaktaydı (Pamuk, 2018, s.122).

Yolsuzlukların artması da âsilerin isyan sebepleri arasındadır. Reayanın emeği, usulsüz vergi veya angarya yolu ile devlet hizmetlilerinin kendilerine servet yapmaları için harcanmakta idi. Ümeradan birisi, herhangi bir hizmet için yaptığı yolculuk sırasında, konakladığı yerin halkından, çeşitli isimler altında paralar almakta, erzakını da yine onlardan toplamaktaydı. Hizmet için memleket içine çıkan diğer memurlar da aynı yolu izlemekteydi (Akdağ, 1975, s.95). XVI. yüzyılın son on yılında çok yaygınlaşan rüşvet ve kayırmacılık yüzünden pek çok mazul sipahi, isyancı gruplara katılmıştır (İnalçık, 2017, s.146).

Akçenin değer kaybından dolayı devletin uyguladığı vergileri arttırma politikası da isyanlara sebep olmuştur. Sultan III. Murad (1574-1595) döneminde hazinenin gelirlerini kanunnamelerle arttırmak mümkün olmayınca, hükümet gittikçe artan nakit ihtiyacını karşılamak üzere, seferlerin gerektirdiği ihtiyaca göre, ferman ile alınan "avârız" vergilerini devamlı yükseltmiş ve nihayetinde her yıl toplama yoluna gitmiştir (Akdağ,1999, s.295).

İsyanların bir diğer sebebi ise artan vergilerden dolayı köylü reayanın yerini yurdunu terk edip şehirlere göç etmesi ve şehirlerdeki nüfus artışları ile birlikte imaretlerde öğrenci yığılmalarının olmasıdır. İnsanların buldukları yerleri terk etmesi, ekonomik açıdan zor durum da olma, eşkıyalık faaliyetleri, doğal afetler, devlet görevlilerinin baskı ve zulümleri ile doğrudan ilgilidir (Yiğit, 2019, s.208).

İncelenen Mühimme Defteri'ndeki bir fermanla "Budun'da yerlerini terk eden halkın perakende olmalarına vilâyet hâkimlerinin zulümleri mi yoksa emînlerin fazla mahsul talep etmeleri mi sebep olmuştur" denilerek halkın göç etmesinin sebebi araştırılmıştır (MHM. 62, s.168 / Hüküm 370). Bir başka hükümde de İnebahtı sancağında bazı köylere yerleşen ve halka zulmeden eşkıyanın haklarından gelmezse bölge halkının vatanlarını terk edecekleri bildirilmiştir (MHM. 62, s.185 / Hüküm 412).

Yerleşmeler iklim, verimli tarım alanları, ulaşım, ticaret, güvenlik gibi fiziki ve beşeri faktörlerin tesiri altında kurulmuştur. İskân sırasında savaş, eşkıyalık gibi durumlarda güvenlik önemli iken güvenliğin sağlanmasından sonra ise verimli tarım alanlarına yakın olma önemli görülmüştür (Yiğit & Gümüşçü, 2017, s.330).

Dağlık alanlar, düz alanlara göre daha güvenli olduğundan eşkıyalık faaliyetlerinden daha az etkilenmiştir. Çeşitli maksatlarla eşkıyalığa yönelen kişilerin ve yetkililerin halk üzerindeki baskı ve zulümleri köylerin terk edilmesi sürecini hızlandırmıştır (Yiğit & Gümüşçü, 2017, ss.332-335).

Umumi ekonomik darlık ve vergilerin artması gibi hadiseler köylüyü toprağından ayrılmaya zorlamıştır. Dönemin hukuk dilinde " çift bozan" adını alan bu kimseler, "levendât" ve "suhtevât" denen iki yeni zümrenin meydana gelmesine sebep olmuşlardır. Köyde geçimlerini teminde zorluk çeken aileler genç çocuklarını medreseye yollayarak hem imaretlerde barınmalarını temin etmek hem de okutmak istiyorlardı. Ancak her sene icazet alan binlerce talebeden çok azı Bursa, Edirne ve İstanbul'daki daha yüksek medreselere yerleşebiliyor, önemli bir kısmı imaretlerde yığılıp kalıyorlardı (Akdağ, 1975, s.69).

XVI. yüzyılın ikinci çeyreğinden itibaren askerî alanda tıkanma yaşanmaya başlamıştır. Mevcut sipahi adaylarının dahi askerî sistemde istihdamı zorlaşmaya başlamış ya da devam eden savaşların oluşturduğu bir yılgınlık ortamı baş göstermiştir. Bu sebeple, daha fazla miktarda genç medrese önlerinde birikmeye başlamıştır (Koç, 2013, s.152).

Osmanlı Devleti'nde medreselerde bulunan görevlilerin maaşları vakıf tarafından karşılandığı gibi talebelerin yeme içme ve barınma ihtiyaçları da vakıf tarafından sağlanırdı. Bu kurumların öncelikli hedefi toplumun ve devletin ihtiyaç duyduğu insan gücünü yetiştirmektir (Ünal, 2015, s.256; Yediyıldız, 2012, ss.479-486). Çok sayıda öğrenci ile dolan medreselerde eğitim-öğretim kalitesi düşerken uzun süre dışarı çıkamamak ve mezun olduktan sonra işsiz kalmak öğrencilerin psikolojisini bozmuş ve suç işlemeye yöneltmiştir (Alkan, 2009, ss.342-342).

Medreselerin önlerinde ihtiyaçtan fazla öğrenci birikmesi ve bunların eritilememesi, öğrencilerin medrese şartlarını zorlaştırmış ve bu durum talebelerin gayriahlâkî davranışlarda bulunmasına yol açmıştır. Medrese imkânlarından faydalanamayan öğrenciler bir araya gelerek etrafa zarar vermeye, halktan zorla yiyecek ve eşya almaya başlamışlardır (Yiğit & Oruç, 2020, s.37). Açıkta kalan genç nüfus, XVI. asrın ortalarından itibaren Anadolu'da ve kısmen Rumeli'de harekete geçerek halkın başına bela olmaya başlamışlar ve şiddetli cezalara rağmen, bir türlü sakinleştirilememişlerdir (Koç, 2005, s.230). Hükûmetin haklarında kovuşturma başlatmasıyla da bu olaylar "suhte şekavetine" dönüşmüştür (Akdağ, 1975, s.69).

Talebe isyanlarının önemli sebepleri arasında başıboş Sekban ve Leventlerin eşkıyalıkları, bunlarla mücadeleyle gönderilen devlet güçlerinin de aynı tür hareketlerde bulunması, medrese içinde ve dışında baş gösteren iktisadi sıkıntı ve geçim derdi sayılabilir. Önemli sebeplerden biri de suhtelerin kadı ve sancak beyleri tarafından isyana teşvik edilmeleri ve korunmalarıdır (Özyılmaz,1993, s.137). XVI. asır sonlarına doğru hem müderris kalitesi hem de eğitim-öğretim ve talebe yönüyle medreseler bozulmaya başlamış ve bu bozukluk giderek artmıştır. Medrese tahsili görmeden mülâzım olan mevali-zâdelerin az zamanda elde ettikleri derecelere gerçek medrese talebelerinin ulaşması zorlaştığından medreselere ilgi azalmıştır. Rüşvet ile müderrislik ve kadılık elde edilir olmuştur (Uzunçarşılı, 2014, ss.75-78).

Leventler ise doğrudan doğruya köyünü terk eden delikanlılardan ibaretti. Tarlalarını ve mallarını satmak mecburiyetinde kalan ve bu suretle geçim zaruretlerine düşen erkekler, tek başlarına yerlerinden ayrılarak leventlik hayatına atılmakta idiler (Akdağ, 1975, s.69). Köyünü terk edip ya bir paşa kapısında iş bulmaya ya da devletten tımar dirliği, kale erenliği, hatta kapıkulluğu gibi bir geçim hizmeti elde etmeye çalışan Leventler, iş kapılarının ihtiyaçlarından çok fazla sayıda oldukları için, İstanbul, Bursa, Edirne gibi büyük şehirlerde toplumsal düzene karşı tehlikeli çiftbozan birikintileri oluşturmuşlardır. Bu başıboş insanların özellikle Marmara Bölgesi'nde yaptıkları soygun, cinayet ve benzeri olaylar yüzünden dayanılması güç bir güvensizlik oluşmuştur (Akdağ, 1999, s.318).

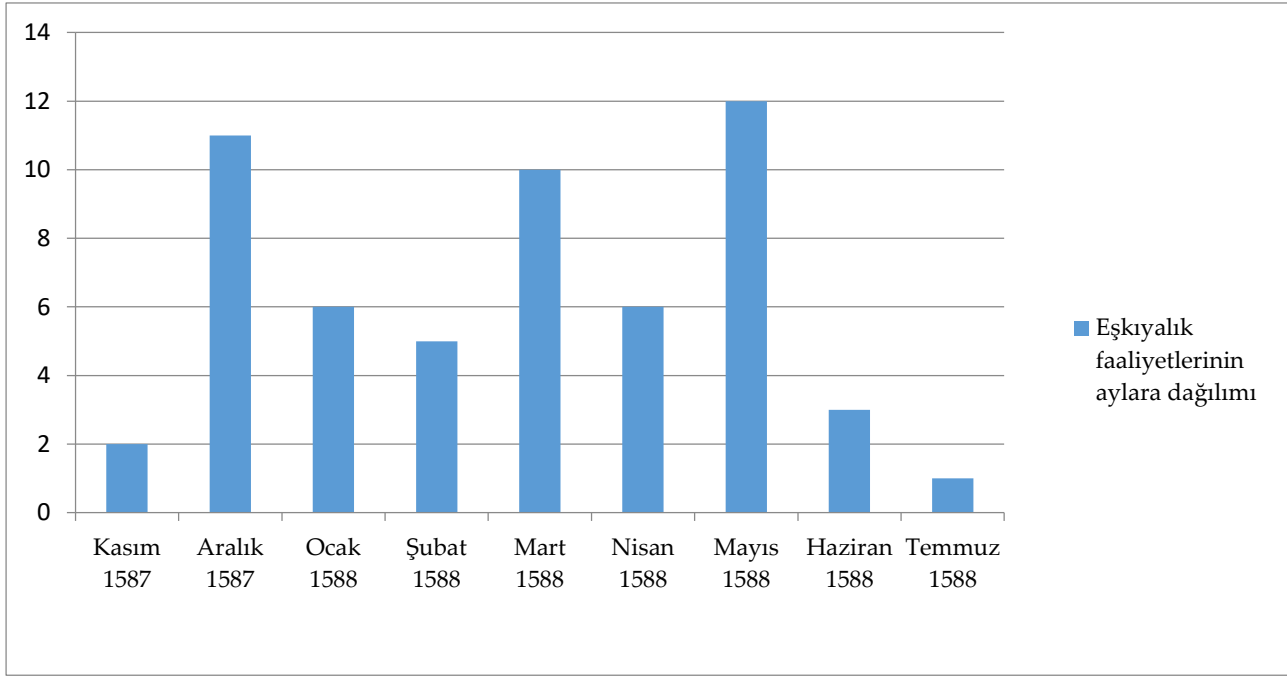
Bütün bu iktisadi ve içtimai sebepler eşkıyalık hareketlerinin giderek büyümesine sebep olmuştur. II. Selim (1566-1574) devrinde genişlemeye başlayan medreseli isyanları, III. Murad (1574-1595) devrinde yoğunluk kazanmış ve giderek büyüyerek XVII. yüzyıl başlarındaki Celali karışıklıklarına zemin hazırlamıştır. Suhteler "başbuğ" tayin ettikleri reisleri etrafında teşkilatlanmış ve Osmanlı-İran

savaşlarında suhte hareketi Anadolu'nun her tarafına yayılmıştır. Suhte liderleri, genel olarak azledilmiş veya gadre uğramış hükûmet mensupları ile reaya arasında itibar kazanmış kişilerdi. Celali tehdidi altında bulunan şehir ve kasaba halkı ise kendilerini korumak için ya bunlara para, yiyecek temin etmiş ya da şehir etrafını surlarla çevirip mücadele etmiştir (İlgürel, 1993, ss.252-257).

B. EŞKİYALIK HAREKETLERİ VE DEVLET'İN BUNLARA KARŞI ALDIĞI ÖNLEMLER

62 numaralı Mühimme Defteri'nde incelenen hükümlere göre isyan edenler, "suhte, ehl-i örf ve halk" olarak sınıflandırılabilir. Hükümlerde suhte sınıfından kişilerin bazen başlarına güçlü birisini getirerek kanlı olaylara sebep oldukları İstanbul'a arz edilmiştir (MHM. 62, s.189 / Hüküm425). Ehl-i örf sınıfından ise genellikle bey, emin, vali ve yeniçerilerden bazılarının halka zulmettikleri görülmektedir (MHM. 62, s.233 / Hüküm 519, MHM. 62, s.181 / Hüküm 404). Halk sınıfının isyanlarında ise bazı kişilerin yanlarına birkaç eşkiyayı toplayıp evler bastıkları kayıtlara geçmiştir (MHM. 62, s.207 / Hüküm 462, MHM. 62, s.226 / Hüküm 506). Bu sınıflandırma dışında bazı hükümlerde Ehl-i şer' sınıfından kadıların da eşkiyalarla birlikte hareket ettikleri görülmektedir (MHM. 62, s.178 / Hüküm 396). İncelenen hükümler arasında ehl-i örf sınıfından kişilerin karıştıkları eşkiyalık hadiseleri suhte şekavetlerinden oldukça fazladır. İki hükümde ise karye halkının isyanından bahsedilmektedir (MHM. 62, s.222 / Hüküm 500, MHM. 62, s.226 / Hüküm 506).

Eşkîyalık olayları mekânsal farklılıklar (derbent, ticaret yolu, karye, kale vb.) gösterdiği gibi eşkiyalığın ortaya çıktığı aylar da değişiklik göstermektedir. 62 numaralı Mühimme Defteri'nde incelenen ilk hüküm 20 Zi'l-ka'de 995/ 22 Ekim 1587 tarihli olup son hüküm ise 16 Şaban 996/ 11 Temmuz 1588 tarihlidir. Yani yaklaşık 9 aylık bir zaman diliminde Divan-ı Hümayun'a gelen eşkiyalık hadiseleri incelenmiştir. Bu incelemelerden elde edilen bilgiler doğrultusunda eşkiyalık hadiselerinin en çok Mayıs ayında en az ise Haziran ayında olduğu görülmüştür. Defter'deki 1587 yılına ait kayıtlarda Kasım ayında 2, Aralık ayında ise 11 eşkiyalık olayı bulunmaktadır. 1588 yılına ait kayıtlarda ise Ocak ayında 6, Şubat ayında 5, Mart ayında 10, Nisan ayında 6, Mayıs ayında 12, Haziran ayında 2 ve Temmuz ayında 1 suç işlendiği görülmektedir. En fazla suçun işlendiği 1588 yılı Mayıs ayında Köstendil'de 1, Niğbolu'da 1, Selanik'te 1, Ankara'da 1, İstanbul ve Edirne'de 1, Konya'da 3, İç İl'de 1, Etranus'ta 1, Karaman'da 1, Tokat'ta 1 eşkiyalık suçu işlenmiştir. En az suç ise 1588 yılı Temmuz ayı içerisinde Silistre'de işlenmiştir (Tablo 1).

Şekil 1. Mühimme defterine kaydedilen eşkıyalığın aylara dağılımı (1587-1588)

Eşkialık hadiselerinde genellikle adam öldürme ve yol kesme görülmektedir. Bu suçların yanı sıra ev basma, hırsızlık yapma ve basılan evden kız ve oğlanlar kaçırma gibi suçlar da işlenmiştir. Niğde’de eşkiya bir evi basmış, adam öldürmüş ve at çalmıştır (MHM. 62, s.206 / Hüküm 460).

Suhte şekaveti ise incelenen zaman aralığında dokuz kez görülmüştür. İncelemeler sonucunda anlaşıldığı üzere farklı zamanlarda ortaya çıkan suhte şekaveti birbirlerine yakın mekânlarda görülmüştür. Mühimme Defteri’nde 1587 yılının Ekim ayında Çorum’da 1, Aralık ayında Kastamonu’da 1, 1588 yılının Şubat ayında Bursa’da 1, Mart ayında Eski İl’de 1, Mayıs ayında Kastamonu’da 2, Çorum’da 2 ve Ankara’da 1 suhte şekaveti kayıtlara geçmiştir. Bu bölgelerde suhteler genellikle ev basma, yol kesme, zekât namına akçe toplama, hırsızlık ve adam öldürme suçlarına karışmışlardır. Kastamonu’da bir grup suhte zekât namına Müslümanlardan akçe toplamıştır. Bunun yanı sıra birçok adam öldürmüşler, kız ve oğlanlar kaçırmışlardır (MHM. 62, s.189 / Hüküm 425).

Ehl-i fesad suhte taifesine karşı Devlet’in uyguladığı mücadele yöntemleri: Sancaklara muhafızlar, yiğitbaşılar, müfettişler atama; il-erleri örgütünden yararlanma ve isyan eden medreselilerin tanıdıklarından faydalanma olarak sıralanabilir. Devlet eşkiyanın zuhur ettiği bölgelere çavuşlar göndermekte, ehl-i fesadı ele geçirmekte, il-erleri ile yardımlaşmasını ve gerekirse halkında görevlilere yardım etmelerini bildirmiştir (MHM. 62, s.234 / Hüküm 522).

Makam sahipleri kanunlara aykırı hareket ederek ehil olmayan kişilere vazife vermeye başlamışlardır. Usulsüzlüklerin başında işlerin rüşvet karşılığında yapılır olması yer almıştır. İdari alandaki bozukluklar askeri alanı da etkilemiştir (Cezar, 2011, s.1399). Mısır muhafızlarından bazıları başıboş gezdikleri veya hizmete kadir olmadıkları halde bir şekilde fazla salyane ve terakkiler almış olmaları buna örnektir (MHM. 62, s.187 / Hüküm 419, 420, s.188 / Hüküm 422).

İran Savaşları (1578-1590) sırasında Anadolu'daki reayayı çeşitli zulümlerle vatanlarını terk etmek zorunda bırakan eşkıyalık faaliyetleri ve suhte hareketleri, 1587-1588 yıllarında da görülmeye devam etmiştir. İncelenen hükümler arasında suhte şekaveti birçok kişinin ölümüne sebep olmuştur. Bu yıllarda yavaş yavaş suhte isyanları yerini celali isyanlarına bırakmıştır. Bundan dolayı Defterde eşkıyalık hadiseleri suhte isyanlarından fazladır. Bu yıllarda suhte olaylarında en sık rastlanan suçlar baskın, yağma ve cinayettir. 62 numaralı Mühimme Defteri'ne göre İstanbul'a, Marlo, Osmançık, Ketance, İnönü, Bursa, Eski İl, Sivrihisar, Mihaliç, Beypazarı, Tosya, Kargı, Çorum, Kastamonu gibi şehir ve bölgelerde medreseli isyanlarının olduğu haberi gelmekte ve tüm Anadolu'daki kadılara fermanlar gönderilmiştir. Eşkîyalık olayları ise Niğde, Kırşehir, Kayseri, Kastamonu, Bozok, Samanlı, Çorum, İç-il, Ankara, Van, İstanbul ve Edirne gibi şehirlerde meydana gelmiştir.

İncelenen Mühimme Defteri'nde kaydedilen suhte eşkıyalıkları, hırsızlık ve yağma şeklinde olup bunların yanı sıra birçok kişinin de öldürüldüğü hadiselerdir. Medreseliler birçok kişinin evlerini basıp yolcuların yollarını kesip mallarını ve paralarını almışlardır. Köylere saldırıp salgınlar salıp halktan akçe toplamışlardır (MHM. 62, s.235 / Hüküm 523, s.254 / Hüküm 577). Suhte hadiselerinde basılan evlerden oğlan, kız ve avratların kaçırıldığı da görülmektedir. Kastamonu sancak beyine gönderilen hükümde suhtelerin zulmünden bahsedilmekte ve "*Müslümanların avrat ve oğlanlarını çekip fi'l-i şenî*" ettikleri belirtilmektedir (MHM. 62, s.189 / Hüküm 425). Bu hükümde de görüldüğü üzere suhteler ahlak dışı hareketlerde bulunabilmektedirler.

Suhte isyanları ile ilgili hükümlerde sıklıkla karşılaşılan bir diğer suç ise yol kesmedir. 17 Rebî'ü'l-evvel 996 / 15 Şubat 1588 tarihli Bursa'daki kadılara gönderilen fermanla derbentlerde bulunan ehl-i fesad suhte ve eşkıyanın "*Gelip geçenlerin yollarını kesip ve evler basıp katl-i nüfûs ve gâret-i emvâl*" ettikleri kaydedilmiştir (MHM. 62, s.183 / Hüküm 409). Bir diğer hüküm de ise Çorum'da yaşanan bir suhte isyanı kaydedilmiş ve suhtelerin "*yollara bellere inip yağma ve katliam*" yaptıkları Merkez'e arz edilmiştir (MHM. 62, s.235 / Hüküm 524). Divan-ı Hümayun'a gönderilen bir arzuhâle göre levendât, eşkıya ve suhte taifesi birçok Müslümanı katledip, mallarını almaktan başka istedikleri kişilerin oğlan, kız ve avratlarını alıp bir zaman yanlarında gezdirdikten sonra beşer, onar bin akçeye ailelerine satmışlardır (MHM. 62, s.135 / Hüküm 301).

1587-1588 yıllarında suhtelerin kendilerine bir baş seçerek fesada girişmelerinin yanı sıra bir eşkıyanın yanına birçok suhteyi topladığı da görülmektedir. Kastamonu halkı adına sunulan 16 Muharrem 996 / 17 Aralık 1587 tarihli arzda Kara Hacı isimli bir kişi iki yüzden fazla suhteyi yanına toplayıp zekât namına Müslümanların on beşer, yirmişer bin akçelerini ve mallarını aldıkları, 995 / 1586-1587 yılından beri elli beş kişiyi kiminin boynunu vurarak kiminin de azalarını keserek zulüm ettikleri yakalanmaya çalışıldıklarında ise kadı, müderris ve sipahiler tarafından korundukları bildirilmiştir (MHM. 62, s.189 / Hüküm425).

Çorum'un Mecidözü kazasında suhte taifesinden Dudağı Kalın diye bilinen bozguncu yanına elli altmış nefer eşkıya toplayıp evler basıp pek çok insan katlettikten sonra mallarını yağmalamışlar ve vilayetlerde ahaliden zekât namına akçe alarak onlara zulmetmişlerdir (MHM. 62, s.235 / Hüküm 524).

Eşkîya ve ehl-i fesad suhte taifesinin fesatlarından ziyade zulme uğrayıp rencide olan reayadan bazıları eşkiyaya yardım etmeye, onları gizleyip görevlilere teslim etmemeye çalışmışlardır. Suhtelerin halktan destek görmeleri Devlet'in suhteleri yakalamasını zorlaştırmıştır. Halkın bunlara yardım etmesinin önüne geçebilmek adına yapılan uygulamalardan biri, bey ve kadılara gizli veya açıktan araştırmalar yaptırıp suçluları yakalamaları için hükümler göndermektir. Bu sorunu çözmek için hükümetin uyguladığı bir diğer yöntem suhtelerin tanıdıklarından ve akrabalarından faydalanmaktır. İncelenen hükümlerde *"Yataklarına ve duraklarına ve akrabâlarına bi'l-cümle şer'le buldurması lâzım olanlara buldurtup getirtip"* (MHM. 62, s.135 / Hüküm301, s.232 / Hüküm 518) denilerek suhtelerin bulunması bildirilmiştir. Hükümün devamında ise *"Toprak kadıları husemâsı ile beraber edip şer'le fesad ü şenâ'ati sâbit olanları muhtâc-ı arz olanlardan ise habs ü arz eyleyesin olmayanları fesad ü şenâ'atlerine göre şer'le lâzım geleni mahallinde icrâ edip yerine koyasın"* denilerek davaları görülenlere icap edenin yapılması emredilmiştir (MHM. 62, s.135 / Hüküm301).

Suhteler bazen beylerbeyiler, yeniçeriler, kapıkulları, zuamâ ve erbab-ı tımar tarafından himaye ediliyordu. Derbentlerde bulunan eşkiya, Bursa sancağındaki kadılara gönderilen hükümde kaydedildiğine göre yeniçeriler, kapıkulları, zuamâ ve tımar sahipleri tarafından hizmetkârları oldukları bahanesiyle himaye edilip teslim edilmiyorlardı (MHM. 62, s.183 / Hüküm 409).

Hükümlerden anlaşıldığı üzere eşkiya ve suhte taifesi askerin sefere çıktığı zamanlarda yani Anadolu'yu muhafaza edenlerin sayısının azaldığı zamanlarda daha çok görülmekte idi. 10 Cemâziye'l-âhir996 / 7 Mayıs 1588 tarihli Tosya ve Kargı kadılarına gönderilen emirlerle sipahilerin Şark seferine gittiklerinde ortaya çıkan ehl-i fesad suhte taifesinin ele getirilip beylerbeyi ve kethüdasına teslim edilmesi emredilmiştir (MHM. 62, s.234 / Hüküm 522).

Devletin eşkiyalık hareketlerini önlemek için aldığı tedbirler Anadolu'daki kargaşalığa son vermeyince eşkiyalık yapanlar hakkında *"Demleri hederdir"* şeklinde vilayet, sancak ve kaza yöneticilerine eşkiyaların yakalanıp idam edilmesini bildiren yazılar gönderilmiştir (Akdağ, 1975, s.265). İstanbul ile Edirne arasındaki kadılara, Gelibolu ve Istranca'da bulunan kadılara gönderilen hükümde mahkemeye davet edildiği halde gelmeyi *"muharebeye girişen ehl-i fesadın demleri hederdir her ne şekilde olursa olsun kesinlikle haklarındangelinmesi"* emredilmiştir (MHM. 62, s.224 / Hüküm 505). Devlet, Anadolu'nun her tarafından gelen şikâyetler nedeniyle halkın eşkiya ve suhte zulmünden kurtulması için kendilerinin de hükümet kuvvetlerine yardım etmelerini bildirmiştir (MHM. 62, s.234 / Hüküm 522).

Sefer zamanlarında askerlerin çoğu sefere çağırıldığında ehl-i fesadın hareketlerinde artma ihtimali olduğundan bazı sancakların beyleri *"muhafız"* olarak bölgede bırakılırdı. Sancaklardaki askerler sefere çağırıldıklarında her sancağın *"alçak hallu"* denilen geliri düşük tımarlı sipahilerden yeteri kadarı sancak beyi kaim-makamının emrinde il-eri ve kale-eri ile birlikte sancağın koruyucu gücü olarak sancakta bırakılırlardı (Akdağ, 1975, s.207).

Devlet bir yandan dışarıda savaşırken diğer yandan da memlekette halkın can, mal ve ırzlarına saldıran ehl-i fesadın zulmünü önleyici tedbirler almaya, muhafız kuvvetlerini fazla bırakmaya çalışmıştır. İncelenen Mühimme Defteri'nde sefere gidecek sancakların belirtildiği bir emirnamede Köstendil sancağının on binden aşağı tımarı olanlar ile sancak beyi muhafazada bırakılırken Dukakin

sancak beyi ve tüm askerleri seferden alıkonulup hem Dukakin hem de Ohri sancaklarının muhafazasına görevlendirilmişlerdir (MHM. 62, s.159-1 / Hüküm 353).

Suhtelerin Anadolu'da çıkardıkları karışıklığın önemi, İran seferleri sırasında daha iyi anlaşılmıştır. Askerler sefere çağırıldığında, tüm sancaklar devlete müracaat edip muhafaza kuvvetlerinin fazla sayıda bırakılmasını, il-erlerinin düzenlenmesini istemişlerdir (Akdağ, 1975, s.262).

13 Cemâziye'l-evvel 996 / 10 Nisan 1588 tarihli Kütahya sancağındaki kadılara hitaben yazılan bir hükme göre Anadolu beylerbeyi Hasan'ın seferde olmasından dolayı *"boş kalan Kütahya sancağına ve muhafazaya kalan sipahilere Rahimî-zâde İbrahim Çavuş serdar tayin edilerek gece ve gündüz sancağın muhafazasında olunması"* emredilmiş ve *"eşkîyanın hakkından gelinmezse özürlerinin kabul edilmeyip dirlikleri alındıktan sonra idam edilecekleri"* kendilerine bildirilmiştir (MHM. 62, s.221 / Hüküm 498).

Ordu sefere çıkarken devletin sancaklara ve kazalara muhafız olarak atayacağı kişinin adını kimi zaman oranın ileri gelenleri vermekte idi. Halkın itimat ve sevgisini kazanmış kişilerin güvenliği sağlamada daha başarılı olacakları düşünülmüştür (Akdağ, 1975, s.209).

Evâhir-i Cemâziye'l-evvel 995 / Mayıs 1587 tarihli hükümde Karahisar-ı Sahib sancağında yetkililerin hem eşkıyanın hakkından gelemedikleri hem de halka zulmettikleri bildirilmiştir. Hükümün devamında Kule-zâde Süleyman Çavuş'un Anadolu ve Karaman'ın mehayif teftişine (adlî soruşturma) ve muhafazasına memur olduğu senelerde kimseye zulmetmediği ve ehl-i fesadın hakkından geldiği arz edilmiş ve Süleyman Çavuş'un bu sene de muhafazaya memur edilmesi istenmiştir (MHM. 62, s.233 / Hüküm 519).

Sivrihisar, Mihaliç ve Beypazarı kadılarına hitaben yazılan bir fermana *"evler basıp, halkı katledip mallarını yağmalayan eşkıyayı ele getirebilmek için il-erlerinin yanı sıra önceden Silistre beyi olup bölgenin ehl-i vukufu ve güvenilir bir kişi olan Fazlı'nın muhafazada bulunması"* bildirilmiştir (MHM. 62, s.229 / Hüküm 514). Kastamonu sancağı beyine gönderilen bir emrnamede ise iki yüz kişiden fazla medreselinin başına geçerek halka zulmeden Kara Hacı isimli eşkıyanın ele geçirilmesi için kadıların, müderrislerin, askerlerin sıkıca tembih edilmesi gerektiği ve Mehmed isimli kişinin liderliğinde Evrenos, Resul ve Bali isimli kişilerin yardımıyla eşkıyanın yakalanması emredilmiştir (MHM. 62, s.189 / Hüküm 425).

Devlet, yerel idarecilere gönderdiği hükümlerde suhteleri ve eşkıyayı ele getirmek için farklı yöntemler uygulandığı görülmektedir. Hükümlerde genellikle sancak beyi, beylerbeyi, kadı, çavuş gibi görevlilerden şekavet içinde olan medreselileri ve diğer eşkıyayı yakalayarak ve mahkemeye çıkararak suçu sabit olanların cezalandırılması istenmiştir. Bazı hükümlerde suhteleri ele geçirebilmek için yapılacaklar uzunca açıklanmış ve il erlerinden yararlanılması belirtilmiştir. Defter'in incelenen ilk hükmünde *"ehl-i fesad zuhur ederse mecal vermeyip bizzat kadıların gitmesi, âdem gönderilmesi ve yahut il eri ve yiğit-başları ile varılıp ehl-i fesadın ele getirilmesi"* bildirilmiştir (MHM. 62, s.135 / Hüküm 301). İstanbul ile Edirne arasındaki kadılara gönderilen bir fermana ise derbentlerde bulunan eşkıyanın il-erleri yardımıyla ele getirilmeleri emredilmiştir (MHM. 62, s.224 / Hüküm 504).

Ehl-i fesadı yakalamak için faydalanılan il erleri, ihtiyaç duyulduğunda köylerin ve bazen de şehirlerin gençlerinden oluşturulan milis güçlerdir (İlgürel, 2000, s.59-61). Köylerde gençlerden oluşan

ve bir yiğit başı önderliğinde esas amacı köy içinde ve etrafında güvenliği sağlamak, asayışı korumak olan il erleri, eşkıyalık veya isyan olaylarında devletin güvenlik güçlerine katılarak hizmet eden milis kuvvetlerdir (Akdağ, 1975, ss.210- 211).

Devlet, ülkenin birçok yerinde meydana gelen medreseli şekavetlerini ve eşkıyalık olaylarını kesin olarak bitirmek niyetiyle Anadolu'daki sancaklara fermanlar göndererek il-erlerini eşkıyaya karşı muhafazada bulunan sipahilere yardıma davet etmiştir. Kadılara emirler gönderilerek il-erlerinin düzenlenmesi, her on kişiye bir yiğit başı tayin edilmesi, muhafazaya kalan sipahiler ile il-erlerinin, ehl-i fesad suhteler üzerine yollanması emredilmiştir. Suhteleri ele getirmede yoldaşlık eden *"il-erlerinden dirliksiz olanlara tumar, dirliği olanlara ise terakki verileceği"* bildirilmiştir (MHM. 62, s.229 / Hüküm 514).

Teftişe memur edilen görevlilere de ihmal ve gevşeklik göstermemeleri, teftiş veya başka bahanelerle kendi halinde olanlara zulmetmemeleri, ehl-i fesada yardım etmemeleri için ciddi uyarılar yapılmış hatta azledilmek ve öldürülmekle tehdit edilmişlerdir. Belgelerin diliyle: *"bahane ile kimseye dahl ü ta'ârruz eylemeyesin şöyle ki bu bahane ile kimseye ahz ü celb oluna ve yahut ehl-i fesada himayet oluna sizden bilinir özrünüz makbul olmayıp azil ile konulmayıp müstahıkk-ı itâb olursuz"* denilmiştir (MHM. 62, s.135 / Hüküm 301). Bursa'daki kadılara hitaben yazılan bir fermana ise *"Azille konulmayıp ikiniz dahi eşedd-i ikâbla siyâset olunursuz"* denilmiştir (MHM. 62, s.183 / Hüküm 409).

Siroz, Pirlepe ve Zihne kadılarına gönderilen fermana kaydedildiğine göre mehayif teftişi için gönderilen Mehmed Çavuş teftiş bahanesi ile her haneden durumlarına göre üçer, dörder ve beşer bin akçelerini alıp zulmettiğinin Merkez'e bildirilmesi üzerine Mehmed Çavuş'un teftiş görevinden uzaklaştırılması, teftiş için yazılan fermanın elinden alınıp kendisinin İstanbul'a gönderilmesi emredilmiştir (MHM. 62, s.151 / Hüküm 337). Sultanönü sancağındaki kadılara gönderilen bir hükümde ise mehayif teftişine tayin olunan Mehmed'in, bey ve kadıların işlerine karışıp Müslümanları rencide ettiği öğrenilince kendi halinde olması ve teftişe karışmaması bildirilmiştir (MHM. 62, s.230 / Hüküm 515).

Yerel yöneticiler de görevlerinde gevşeklik göstermekte idiler. Bu nedenle görevleri sık sık hatırlatılıyordu. Vize beyinin bir yıldan fazla bir süredir sancağında olmayışından cesaret alan eşkıya halka zarar vermekten başka yolcuların yollarına çıkıp onları katletmişlerdir. Bu durum Vize kadısı tarafından İstanbul'a haber verilince memlekete sancakbeyi tayin etmedeki amacın vilayetin muhafaza edilmesi olduğu hatırlatılarak ehl-i fesadı zapt etmek için ferman gerekmediği söylenmiştir (MHM. 62, s.144 / Hüküm 315).

Suhtelerle mücadelede görev alan tumar erbabına, yeniçerilere, kapıkullarına, kadılara ve halka da gerekli uyarılar yapıldığı belgelerde görülmektedir. Ahalinin eşkıyaya yardım etmemesi tembih edilmiş, muhalefet edenlerin hapsedilip isimlerinin deftere yazılması ve *"südde-i sa'âdet'üme gönderesin ki küreğe konula"* denildikten sonra ihmal eden kadılara da *"neticesi size râci' olup azille konulmayıp eşedd-i i'kâb ile mu'âteb olursuz bilmiş olasız"* denilerek uyarılar yapılmıştır (MHM. 62, s.229 / Hüküm 514). Başka bir hükümde ise ehl-i fesadı ve eşkıyayı koruyup ele vermeyen yeniçeriler, kapıkulları, zuamâ ve tumar sahiplerinin dirliklerinin kesilip haklarından gelinmesi için isimlerinin, bölük ve ulufelerinin yazılıp arz edilmesi istenmiştir (MHM. 62, s.183 / Hüküm 409).

XVI. yüzyılda ekonomik sıkıntıların artması nedeniyle beylerbeyi ve sancak beyi gibi idareciler ve bunların maiyetindeki adamları da geçimlerini sağlayabilmek için sık sık devre çıkıp salgun adı altında çeşitli vergiler koyarak para topluyorlardı. Subaşılar ve diğer resmî görevliler yanlarına aldıkları atlılar ile il üzerine çıkıp uğradıkları köylerde halkın akçe, yiyecek ve yemlerini bedavaya almışlardır (Emecen, 1994, ss.250-251).

Trablusşam beylerbeyi subaşılarının birçok atlı levent ile reaya üzerine varıp bedava yemlerini, yemeklerini, tavuk ve kuzularını aldıktan başka cerîme bahanesiyle akçelerini de alarak zulmettikleri İstanbul'a bildirilmiştir (MHM. 62, s.186 / Hüküm 415). 12 Muharrem 996 / 13 Aralık 1587 tarihli bir fermanla kaydedildiğine göre eski Hamid sancağı beyi Mehmed, kethüdası ve subaşıları fukaraya zulmedip mallarını, yiyecek ve giyeceklerini aldıklarından başka yakalanmış olan eşkıyayı serbest bırakmışlardır (MHM. 62, s.146 / Hüküm 324). Bir başka hükümde ise mehayif teftişi bahanesi ile il üzerine çıkıp gezilmemesi emredilmiştir (MHM. 62, s.221 / Hüküm 499). Tebriz'de olan Cafer Paşa'ya gönderilen bir ferman içeriğine göre ise Van'da define bulan bir kişinin İstanbul'a gelirken subaşılar tarafından zulme uğradığı kulağının ve burnunun kesildiği bildirilmektedir (MHM. 62, s.222 / Hüküm 502).

Karahisar-ı Sahib sancağındaki kadılar, Divan-ı Hümayun'a gönderdikleri mahzar ile sancakta meydana gelen şekavet olaylarını bildirmişlerdir. Arz ettiklerine göre geçen sene liva muhafazasına memur olan kimseler, *"her biri elli beşer ve altmışar nefer atlı ile def'-i zulüm namına karye karye gezip cebren yüzer şahilerini alıp"* fukaraya zulmetmişlerdir. Ele geçirilen ehl-i fesadın haklarından gelinemeyip ellerinden kaçırmışlardır. Hükümün devamında ise eşkıyanın bir araya gelerek *"acemi oğlanı, topçu ve cebeci namına adam toplayıp"* Müslümanların evlerini basarak oğlan ve kızlarını kaçırmışlardır (MHM. 62, s.233 / Hüküm 519).

Devlet'in bazı işler için tayin ettiği kişiler eşkıyalığın yaygın olması ve asayişin sağlanamamasından dolayı görevlerini yapmakta büyük zorluklarla karşılaşıyorlardı. Bu eşkıyaya kadılar da yardım edince onlar daha güçlü hareket edebiliyorlardı. Aksaray'da kışlayacak olan mirî develer için gereken arpanın toplanması görevi hassa saraçlarından iki kişiye verilmiştir. Eski Koçhisar kadısı Ramazan, eşkıya ile birlikte hareket edip Yürük isimli nahiyedeki halkı galeyana getirerek saraçların arpa toplamalarına engel olmuşlardır (MHM. 62, s.178 / Hüküm 396).

Bu dönemde Devlet'in ekonomik alandaki kötü gidişatını kendi çıkarları için daha da kötüleştiren birçok kişi vardı. Mesela, Trablusşam defterdarına gönderilen bir hükümde idarecilerin hazineye akçe teslim ettiklerinde büyük çoğunluğu sahte ve geçmez para teslim ederek hazineye zarar verdikleri bildirilmiştir. Bunun caiz olmadığı ve akçe teslim edileceği zaman İstanbul'da olduğu gibi altın, kuruş ve padişahî alınması emredilmiştir (MHM. 62, s.186 / Hüküm 414).

Ehl-i örf ile eşkıya arasındaki mücadelenin yanı sıra beyler arasında da mücadele vardır. 20 Receb 996/ 15 Haziran 1588 tarihli emirnamede Süleymanlı kadısının arz ettiğine göre eski Kırşehir sancak beyi İsmail Bey, *"Serdar bu sancağı geri bana verdi."* diyerek Eslemez adındaki adamını gönderip sancak beyi olan Memiş Bey'in subaşı Ali isimli kişinin evini bastırıp evdeki para, at ve kılıçları yağmalatmıştır. Hükümün devamında ise hapsedilen Ali subaşıyı hapisten kaçırmakla suçladıkları iki kişiden iki yüz altın

aldıkları ve Eslemez'in bir bölüğe serdar yapılarak tekrar gönderildiği ve bir sipahinin katledildiği bildirilmiştir (MHM. 62, s.223 / Hüküm 503).

Suhte hadiselerinin yoğun yaşandığı yıllarda Batı Anadolu, Kastamonu, Çorum, Amasya ve Alaiye çevreleri en önde gelen karışıklık alanları iken celali bölüklerinin önem kazanmaları üzerine isyan merkezlerini; Konya, Ankara, Kırşehir, Niğde, Kayseri ve Sivas gibi suhte olaylarının sönük geçtiği yerler oluşturmuştur. Karaman vilayetinde emin iken isyan eden ve Kiroğlu diye şöhret kazanan Cebbar Kulu gibi bazı âsiler kendilerinden önce misalleri yok denecek kadar kuvvetli ve geniş sahalara yayılmışlardır. Cebbar Kulu çok uzun bir şekavet hayatı sürerek birçok çavuş ve yüksek tımar sahiplerini emrinde bölük-başları olarak toplamıştır (Akdağ, 1975, ss.317-318). Konya kazasında Cebbar Kulu ve Bayezid Çavuş adlı eşkıyalar, birçok ev basıp insanları katletmiş ve mallarını çalmışlardır (MHM. 62, s.251 / Hüküm 566, 567, 568).

7 Receb 996 / 2 Haziran 1588 tarihli bir hükme göre eşkıya artık kadıların konutlarına saldıracak kadar işi ileri götürmüşlerdir. Kaydedildiğine göre Silistre beyi seferde olduğu için yerine bakan kaim-makamlar ehl-i fesadı yakalamaya kadir olmayıp eşkıya hareketleri artmıştır. Evleri basan eşkıya, Baba kasabası kadısının evini de basmışlardır (MHM. 62, s.252 / Hüküm 569).

Ekonomik sıkıntının artarak devam ettiği bu yıllarda taşrada yönetici olanlar geçimlerini sağlayabilmek için halka daha fazla yükleniyor, halkın ise ödeme gücü gittikçe azalıyor ve vergileri ödemeyerek isyan eden karye sayısı artıyordu. İncelenen hükümlerde Kurveleş karyesinin halkı ve Yürük nahiyesinin halkı bayrak kaldırmıştır (MHM. 62, s.178 / Hüküm 396, MHM. 62, s.226 / Hüküm 506). Devlet'in içinde bulunduğu savaş ise daha çok yükümlülük gerektiriyordu. Ülkedeki birçok idareciler fazla miktarda para, mal ve nesne isteyip halka ve devlete zarar vermişlerdir. Sultan III. Murad (1574-1595) döneminde yönetenler ile halk arasındaki anlaşmazlık giderek büyümekte ve celali bölükleri kanlı hadiseler çıkarmaktaydı.

Adana hâkimi ile Adana ve Tarsus kadılarına gönderilen bir hükümde İç-il sancağında Aktakoğlu Mustafa, Pir Ahmed, Kocabey, Seydi, Mahmud, Muharrem, Karmatlu Mustafa, Divane Yusuf ve Arap Hamza eşkıyalığa soyunup yanlarına birçok adam toplayarak Tarsus ve etrafındaki köylerde evler bastıkları bildirilmiştir. Hükümün devamında ise sancakbeyinin seferde olduğundan kaim-makam Haydar'ın "*ehl-i fesad ile cenk ettiği ve eşkıyanın çoğunun bu cenkte öldüğü akrabalarının dem ve diyet istememelerinin*" bildirilmesine rağmen eşkıya akrabalarının bahaneler üreterek köyler basıp halka zulmettikleri arz edilmiştir (MHM. 62, s.192 / Hüküm 431). Mısır beylerbeyine ve Medine kadısına gönderilen bir fermana ise Mısır'da eşkıyadan Yusuf Sencavi denilen bir kişinin bazı kadınlara naiplik yaparak halka zulmettiği ve defedilmesi için birçok kez yazılar verilmesine rağmen tekrar geldiği bildirilmiştir (MHM. 62, s.207 / Hüküm 462).

| 1368 | İstanbul ile Edirne arasındaki yerlerde bile evler basılıyor, cinayetler işleniyor ve bu eşkıyalıklar tamamen bastırılmıyordu. Eşkıya grupları Anadolu'da pek tehlikeli bir hal almaya başlamışlardır. Edirne kadısı ve Bostancı-başına yazılan hükümlerde "*Edirne'den İstanbul'a gelmek üzere yola çıkan kapıcı Hüseyin'in haramiler tarafından yolu kesilip kendisi, iki arabacı ve yanlarında bulunan bir kişi katledildiği öğrenilip*

teftiş edilip ehl-i fesadın sipahi ise hapsedilip değil ise siyaset edilmesi (öldürülmesi)" emredilmiştir (MHM. 62, s.153 / Hüküm 340).

Karaman Beylerbeyine, Akşehir ve Doğan Hisarı kadılarına gönderilen bir emirnamede "Doğan Hisarı sakinlerinden Arzu oğlu Sefer ve oğulları Bayram, Pir Ahmed ve Hacı isimli kişilerin şirret üzere olup kendi hallerinde olan fukarayı hapsedtirip mallarını alarak zulmettiklerinin bildirilmesi üzerine yakalanıp İstanbul'a gönderilmeleri" istenmiştir (MHM. 62, s.153 / Hüküm 341).

1587-1588 yıllarında iç kavgada kapıkullarının ve yeniçerilerin de yer aldıkları görülmektedir. Bu zümreden bazı kimseler zorbalığa saparak, Devlet'e veya evkafa ait birçok vergi kaynaklarının zararına hareket etmişlerdir (Akdağ, 1975, s.323). Eski İl kadısına gönderilen bir fermanla Sultan Selim Han Cami-i Şerif İmareti ve evkafının sınırlarındaki bazı mezraların erbab-ı tımar ve zuamâ tarafından zapt edildiği İstanbul'a haber edilmiştir. Yeniçeri, bölük-başılar ve yaya başlarından ehl-i fesad olanlar tımara ihraç olunmak veya yeniçerilikten atılmakla cezalandırılacakları bildirilmiştir (MHM. 62, s.181 / Hüküm 404). Şam'da bazı yeniçeriler ehl-i fesad ile birlikte hareket ederek halka zulmettiklerinin duyulması üzerine suçu sabit olanların haklarından gelinmesi emredilmiştir (MHM. 62, s.156 / Hüküm 345). Trablusgarp'ta ise Devlet'e bağlı olan şeyhleri rencide eden kul taifesinin bir daha bu tür davranışlar yapamayacakları bildirilmiştir (MHM. 62, s.140 / Hüküm 308). Bir diğer hükümde ise Niğde'ye tâbi Orta Hisar karyesinde Ali bin Bayram isimli sipahi "Adalu Ali'nin kanunu" diyerek fazla akçe aldığı, halka zulmü olduğu bildirilmesi üzerine yakalanıp dirliğinin alınıp hakkından gelinmesi için İstanbul'a gönderilmesi emredilmiştir (MHM. 62, s.238 / Hüküm 531).

Trablusgarp'ın Sakakız nahiyesinin Tunus'a ilhak edilmesinden sonra kul taifesinin ulufelerinin verilmesi konusunda sıkıntı çıkıp askerlerin eşkıyalık yapabileceğinin bildirilmesi üzerine nahiye tekrar Trablusgarp'a dahil edilmiştir (MHM. 62, s.169 / Hüküm 371).

Yeniçeri olmadığı halde yeniçeri kılığına girerek halka zulmedenler de vardı. Bu kişiler yakalandıklarında öldürülmüşlerdir. Nitekim, Kayseri beyi ve kadısına gönderilen bir hükümde dördüncü yedekte olan yeniçerilerden Hüsrev ve Himmət oğlu Veli isimli kişilerin halka zulmettiği için ulufesinin kesildiği bildirilmiş ve Veli isimli kişinin yeniçeri bile olmadığı anlaşıp hakkından gelinmesi emredilmiştir (MHM. 62, s.197 / Hüküm 442).

İran harplerinde seferden kaçmalarından hiç söz edilmeyen askerlerin, Avusturya seferinde sefere gitmek istemeyerek birer tarafa savaşmaları Anadolu'da ve Rumeli'de kapıkullarından pek çok eşkıya bölüklerinin ortaya çıkmasına sebep olmuştur (Akdağ, 1975, s.326). Akıncıların Leh seferine çıkmak istememeleri üzerine gönderilen bir fermanla Leh seferi için zaman geldiğinde bahane etmeyip sefere çıkılması emredilmiş ve inat edenlerin idam edilecekleri bildirilmiştir (MHM. 62, s.176 / Hüküm 390). Bir başka hükümde ise Temeşvar'da bulunan askerlerin Temeşvar vilayeti muhafazasında olmaları tembih edilmiş, emre itaat etmeyenlerin dirliklerinin yarar yiğitlere verileceği bildirilmiştir (MHM. 62, s.232 / Hüküm 517).

Ankara sancağındaki kadılara gönderilen bir emirnamede 995 / 1586-1587 senesinde mirî develer üzerine emin olan Turgut'un deveci şakirtlerinden bir kişiyi sancak beyinin ve kadının izni olmadan ata

sürüp öldürdüğünün Merkez'e arz edilmesi üzerine hadisenin teftişi için Süleyman Çavuş'un gönderildiği bildirilmiştir (MHM. 62, s.250 / Hüküm 564).

Yerel idareciler de eşkıyalık faaliyetlerinde bulunmaktan çekinmiyorlardı. Nitekim, İstanbul'a yapılan arzda Eski Selimiye sancak beyi Süleyman'ın, adamlarını göndererek aralarında düşmanlık bulunan Kasım isimli kişiyi katlettiği bildirilmiştir. Bu hadisenin adil Müslümanların şahitliği ile de sabit olması üzerine Süleyman'ın öldürülmesi emredilmiştir (MHM. 62, s.252 / Hüküm 570).

Subaşlar bölgelerinde keyiflerine göre hareket etmekteydiler. Örneğin, Mehmed Çavuş'un yakalayıp İnönü Kalesi'nde hapsediği Yusuf Han ve beş nefer eşkıyayı sancakbeyi "*Ehl-i fesad benim bölgededir ben haklarından gelirim*" diyerek adamlarını gönderip kaçırtmak niyetinde olduğunun anlaşılması üzerine sancak beyinin asla İnönü Kalesi'ndeki ehl-i fesada karışmaması emredilmiş ve eşkıyadan biri bile kaçırılsa özrünün kabul edilmeyeceği bildirilmiştir (MHM. 62, s.160 / Hüküm 355). Keza, 10 Rebû'l-evvel 996 / 8 Şubat 1588 tarihli Anadolu'daki tüm kadırlara gönderilen bir hükümde ise İnönü Kalesi'nde tutulan Yusuf Han ve beş nefer ehl-i fesadın kaçırıldıkları bildirilip her nerede bulunurlarsa yakalanıp İstanbul'a gönderilmeleri tembih edilmiştir (MHM. 62, s.183 / Hüküm 408).

Sancakbeyi voyvodalarının da eşkıyalıkta buldukları görülmektedir. Mesela, 20 Rebû'l-evvel 996 / 18 Şubat 1588 tarihli bir hükme göre sancakbeyi voyvodaları maden kasabalarına taarruz edip zarar verdiklerinden dolayı voyvodaların men edildiği ve ahaliden de fesat edenlerin ahvalinin görülmesi için Said Çavuş'un gönderildiği bildirilip "*ehl-i fesad sipahi ise arz edilmesi değil ise haklarından gelinmesi*" yetkililere emredilmiştir (MHM. 62, s.198 / Hüküm 446).

C. DEVLETİN ASİLERE UYGULADIĞI CEZALAR

İncelenen Mühimme Defteri'nde suhte şekavetleri ile ilgili belgelerde suhtelere uygulanan cezalar, hapis ve ölüm cezası olarak tespit edilmiştir. Eşkıyaya ise hapis, ölüm, küreğe konulma, sürgün gibi çeşitli cezalar verilmiştir.

Devlet'in eşkıyaya verdiği ceza genellikle siyaset (idam) edilmektir. İsyan eden Kurveleş karyesinin halkı başka birkaç karyenin âsileri ile de ittifak ederek cizye, adet-i ağnam, avarız ve diğer vergilerini ödemediklerinden başka etraftaki köyleri basıp birçok insanı öldürmüş ve mallarını çalmışlardır. Fesatlarının gittikçe artması üzerine sancakbeyine gönderilen hükümde önce mahkemeye davet edilmeleri bildirilmiş eğer inat ederlerse içlerinden hoyratlarının ibret için öldürülmesi emredilmiştir (MHM. 62, s.226 / Hüküm 506). Bir diğer halk şekaveti de Debrî kazasında olmuştur. Bu kazaya tâbi bazı karyelerin ahalisi bayrak kaldırıp etraftaki kazalarda evler basmakla birlikte birçok Müslümanı katletmiş ve mallarını yağmalamışlardır. Bu isyan eden karye halkı da öncelikle mahkemeye davet edilmiş itaat etmeyip mahkemeye gelmezlerse "*demleri hederdir*" denilerek her ne şekilde olursa olsun yakalanıp öldürülerek cezalandırılmaları yetkililere tembih edilmiştir (MHM. 62, s.222 / Hüküm 500).

Devlet'in, idam cezasından başka kat-i uzuv (suçlunun bir organının kesilmesi) cezası verdiği de görülmektedir (MHM. 62, s.221 / Hüküm 499).

Devlet'in uyguladığı ceza yöntemlerinden bir diğeri de hapsedmektir. Köstendil sancak beyine ve Kratova kadısına gönderilen fermanla sahte para basması ile meşhur olan Ali isimli kişinin “dört beş bin koyununu başka karyelere salıp ekinlerini yedirip halkın firar etmesine” sebep olduğu daha sonra ise firar eden halkın evlerini bozup taşlarını taşıtarak kendisine bir kule yaptığı bildirilmiştir. Bu kişinin yaptıkları şer'le sabit olursa hapsedilmesi bildirilmiştir (MHM. 62,s.236 / Hüküm 525).

Ele geçirilen suhteler, Merkez'e arz edilmesi gereken durumlarda verilecek hükme kadar hapsedmelerde bekletilmiştir. Arza muhtaç olmayan durumlarda ise şiddetle cezalandırılarak öldürülmüşlerdir (MHM. 62, s.158 / Hüküm 349). 20 Zi'l-ka'de 995/ 22 Ekim 1587 tarihli hükümde “şer'le fesad ü şenâ'ati sâbit olanları muhtâc-ı arz olanlardan ise hapsedip arz eylesin olmayanları fesad ü şenâ'atlerine göre şer'le lâzım geleni mahallinde icra edip yerine koyasın ki sairlerine mücib-i ibret ola” denilerek ibret olması için uygulanması gereken cezaların mahallinde yapılması belirtilmiştir (MHM. 62, s.135 / Hüküm 301).

10 Muharrem 996 / 11 Aralık 1587 tarihli emirnamede Mehmed Çavuş'un ele getirip hapsedtiği Bekir, Veli ve Musa isimli ehl-i fesad kişiler haklarından gelmek üzere iken hapisten kaçtıkları haber verilmiştir. Bu kişiler Mehmed Çavuş'un Eskişehir'deki çiftliğini basıp adamlarını döverek beş bin akçe aldıkları ve birçok Müslümanın da mallarını çaldıkları bildirilince şakilerin ne şekilde olursa olsun ele getirip hapsedilmesi emredilmiştir (MHM. 62, s.182 / Hüküm 405).

Suçluların tımarlarının alınması verilen cezalardan bir diğeri de Rum beylerbeyine gönderilen bir hükümde eşkiya sipahilerinin yaptıklarından bahsedilmiştir. Bu hükme göre “eskiden Sivas sipahilerinden olan Cellan Mehmed oğulları Ömer, Mustafa, Bekir, Resul isimli kişilerin ehl-i fesad ile birlikte olup Müslümanları rencide ettiklerinin ve Tebriz seferine giden Timur Çavuş'u katlettiklerinin” öğrenilmesi üzerine tımarlarının alınıp şer'le haklarından gelmesi emredilmiştir (MHM. 62, s.191 / Hüküm 430, s.253 / Hüküm 573).

Devlet'in eşkiyaya uyguladığı cezalardan biri de küreğe koymaktır. Kürek cezası, çeşitli suçlara mahkûm olmuş kişilerin gemilerde kürek çekerek cezalarını çekmeleridir (İpşirli, 1982, s.206). Halep ve Antakya kadılarına gönderilen fermanla kaydedildiğine göre Antakya'da halka zulmeden, evlerinde hırsız ve haramî besleyen Kebek Ahmed ve oğlu Yusuf küreğe koşulmuştur (MHM. 62, s.138 / Hüküm 306).

Devlet kürekçi ihtiyacı olduğunda yakın bölgelerdeki beylere hükümler göndererek idama mahkûm edilmeyen suçluları gemilerde kürekçi olarak istihdam edilmek üzere göndermelerini istemektedir (İpşirli, 2019). Örneğin, İnebahtı beyine gönderilen bir hükümde derya muhafazasında kürekçiye ihtiyaç olduğu bildirilip bölgede fesatlık edip siyasete (öldürülmeye) müstahak olmayan suçluların küreğe konulmak üzere teslim edilmesi emredilmiştir (MHM. 62, s.219 / Hüküm 495). Yine bir diğeri ferman ise Menemen, Bergama, Ayazmend ve Tuzla kadılarına gönderilmiş ve idam cezası verilmeyen suçluların küreğe verilmek üzere Midilli beyi Hüseyin Bey'e teslim edilmesi istenmiştir (MHM. 62, s.151 / Hüküm 336). 28 Rebû'l-âhir 996 tarihli iki hükümde hassa köknar ağaçlarına mutasarrıf olanlardan şirret üzere olanların ibret için küreğe konulması emredilmiştir (MHM. 62, s.217 / Hüküm 489, s.218 / Hüküm 490).

Ehl-i fesad ve eşkiyaya verilen cezalardan bir diğeri ise sürgün etmektir. Belgelerde “nefy” şeklinde geçen sürgünün iki şekilde uygulaması vardır. Bunlardan ilki kişilerin cezalandırılıp olay yerinden

uzaklaştırılması şeklinde ikincisi ise iskân siyasetinin gereği olarak toplu sürgün şeklindedir. Sürgün mahalli olarak merkeze yakın yerlerin yanı sıra ulaşımı zor olan şehirler, kaleler ve adalar tercih edilmektedir (Daşcıoğlu, 2010, s. 167-169).

Selanik beyine ve kadısına gönderilen bir fermanla Selanik'te Sipahi oğlanlarından Cafer oğlu Ahmed ve erbab-ı tumardan Gazanfer, Karaca oğlu Mahmut ve İslam isimli kişilerin ehl-i fesad oldukları İstanbul'a gönderilmeleri emredilmiştir (MHM. 62, s.227 / Hüküm 510). Kıbrıs beylerbeyine ve Rodos beyi Recep Paşa'ya gönderilen hükümlerde ise bu kişilerin Kıbrıs'a sürgün edildikleri ancak Kıbrıs'a giden gemi bulunamadığı için Rodos Kalesi'ne konuldukları ve bir müddet sonra Rodos beyi ile Kıbrıs'a gönderildiği bildirilmiştir (MHM. 62, s.229 / Hüküm 512, 513). Bir diğer fermanla ise İç-il sancağının Mud kasabasında Seydi isimli eşkıyanın defalarca başka vilayete sürgün edilmesi için emir verildiği bildirilmektedir (MHM. 62, s.257 / Hüküm 584). Mısır'da ise eşkıyadan olan Yusuf Sencâvi bölgeden sürgün edilmiştir (MHM. 62, s.207 / Hüküm 462). Çirmen beyine ve Hasköy kadısına gönderilen bir hükümde eşkıyadan olan Çeribaşı oğlu Mehmed'in yakalanıp bölgeden sürülmesi için tekrar emr-i şerif gönderildiği halde kadının emre itaat etmeyip eşkıyayı hapisten kaçırdığı ve eşkıyanın şenaatinin daha da arttığına "eşkıyanın hakkından gelinmezse halkın vatanlarını terk etmek" durumunda olduğu bildirilmiştir (MHM. 62, s.180 / Hüküm 401).

Sonuç

Şehzadeler arası mücadele sonucunda birçok kişinin işsiz kalması, 1585-1586 yılında yapılan tağşiş sonucu oluşan devalüasyon, zirai buhranlar, vergilerin artması, medreselerde öğrenci yığılmalarının olması, yolsuzluk, rüşvet ve daimî ordu bulundurmanın zorluğu gibi sebeplerden dolayı Anadolu ve Rumeli önü alınmaz bir karışıklık içine girmiştir.

Yüzlerce kişinin katledildiği ve birçok kişinin mallarının yağmalandığı bu kargaşa ortamı 1587-1588 yıllarında da devam etmiştir. Devlet görevlilerinin de eşkıya gibi hareket etmeleri durumu daha da ağırlaştırmıştır. Devlet, yetkilileri önce görevlerini iyi yapmaları konusunda uyarmış daha sonra ibret için çeşitli cezalar verme yoluna gitmiştir. Devlet'in eşkıya hakkındaki uyguladığı politika ise ağır suçu olanların derhal öldürülmesi iken idam edilmekle cezalandırılmayan eşkıyanın hapsedilmesi, küreğe koşulması yönünde olmuştur. Medreselilerin yaptıkları suçlara ise genellikle idam cezası verildiği görülmüştür.

İlker Yiğit ve Esra Oruç tarafından kaleme alınan "Osmanlı Anadolu'sunda Eşkialık ve Mekân (1565-1566): 5 Numaralı Mühimme Defteri üzerinden bir değerlendirme" adlı çalışma bulgularında da görüldüğü gibi ekonomik ve idari yapılanmalardaki bozulmalar kırsal nüfustan kopan işsiz güçsüz insanların eşkıyalığa yönelmesine sebep olmuştur. Artan vergiler ve uzun süren savaşlar, bu kişilerin ticaret yollarında bulunan şehir ve köylerin etrafında barınarak eşkıyalıkta bulunmalarına yol açmıştır.

Çalışma sonucunda devletin resmi görevlileri içerisinde farklı makamlardaki kişilerin de bölgelerinde görülen eşkıyalık olaylarında rol oynadıkları veya destek oldukları görülmektedir. Yerel yöneticilerin bazılarının eşkıya kadar halka zarar vermeye başlaması bazı köy halkının isyan etmesine bazısının da köylerini terk etmesine sebep olmuştur. Devlet yetkilileri de reyanın konutlarına gidip fazla mal isteyerek, paralarını ve yiyeceklerini alarak onlara çok zulmetmişlerdir. Bu yıllarda Anadolu'da tam

bir karışıklık görülmektedir. Anadolu'nun birçok yerinden İstanbul'a gönderilen arzlarda ya ehl-i örfün ya da suhte ve eşkıyanın zulümlerinden şikâyet edilmektedir. Anadolu'da uzun bir süre devam eden bu karışıklıklar, bir grup eşkıyanın yaptığı önemsiz derecede hareketler olmayıp birçok insanın öldürüldüğü geniş çaplı bir sosyal kargaşa ve kaos durumudur. 1587-1588 yıllarında Anadolu'ya suhte taifesinin verdiği zarardan çok fazlasını eşkıya grupları vermiştir. İncelenen defterde görüldüğü üzere eşkıyalık olaylarından daha çok bahsedilmektedir.

Eşkîyalık hareketleri genellikle İç Anadolu'da meydana gelmiştir. Antakya'da Kebek Ahmed ve oğlu, Karaman eyaletinde Sefer ve oğulları, Eski İl'de Bekir, Veli ve Musa subaşı, Sivas'ta Cellan Mehmed oğulları, Konya'da Bayezid Çavuş ve Cebbar Kulu, Niğde'de Ali bin Bayram, İç-il'de Aktakoğlu Mustafa ve pir Ahmed, Seydi, Kocabey, Karmatlu Mustafa, Divane Yusuf ve Tarsus'tan Arap Hamza, Kayseri'de yeniçerilerden Hüsrev, Mısır'da Yusuf Sencavi, Çirmen'de Mehmed, Selanik de silahtar Cafer Bey'in oğlu ve erbab-ı tumardan Karaca, Gazanfer, İslam, Fethullah isimli kişiler eşkıya olup çeşitli bölgelerde eşkıyalık yaparak birçok Müslüman halkın ölümüne veya maddi manevi zarar görmesine sebep olmuşlardır. Ülkenin birçok yerinde meydana gelen eşkıyalık faaliyetlerinin yanı sıra suhte şekavetleri de görülmektedir. Bu isyanlardan bazılarının kanlı olaylar olduğu görülmektedir. Kastamonu'da Kara Hacı, Çorum'da Dudağı Kalın demekle bilinen kişiler suhtelere baş olup birçok kişiye zulmetmişlerdir.

Ülkenin daha çok İç Anadolu kesiminde görülen suhte şekavetlerinde ve Anadolu'nun birçok yerinde görülen eşkıyalık hareketlerinde, bunları yapanların şiddetle haklarından gelinmesiyle duruma ehl-i örf hâkim olmuş gibi görünmektedir. Ancak isyanlar bir türlü kesin olarak bastırılmadığı için birçok kişi zulme uğramaya ve vatanlarını terk etmeye devam etmiştir. Eşkîya zulmünden bıkan halkın önünde iki yol kalmıştır; ya buldukları yerleri terk edip daha güvenli yerlere gidecekler ya da eşkıya gruplarına katılacaklardı. Yurdunu, ocağını terk etmek oldukça zor olduğundan dolayı birçok kişi eşkıyayı saklamaya görevlilere teslim etmemeye başlamıştır. Eşkîyaya yardım edilmesini önlemek için birçok ferman gönderilse de eşkıyaya yardım edilmesi engellenememiştir.

Eşkîyalık hareketleri sonucunda özellikle ordunun sefere çıktığı zamanlarda halkın sıkça kullandığı köprü, derbent, yol ve geçitlerde eşkıyanın tasallut ve taarruzuna uğranılmasından dolayı güvenlik kalmamıştır. Devlet bu eşkıya ve medreseli hareketlerini önleyebilmek halkın huzur içinde yaşayabilmesi için pek çok yöntem denemiştir. Bölgeye teftiş göreviyle memurlar gönderilmiş, il-erleri teşkilatından yararlanılmış, eşkıyayı ele geçirmekte yardımcı olan il-erlerine dirlikler dağıtılmış ve gerekirse halkında yardım etmesi bildirilmiştir. Bir yandan eşkıyanın buldukları bölgelerde soruşturmalar yapılmış diğer yandan ise Devlet görevlilerinin eşkıyaya yardım etmemeleri hakkında fermanlar gönderilmiştir. Yakalanan eşkıya, diğer eşkıyalık faaliyetlerinde bulunan kişilere ibret olması için çeşitli şekillerde cezalandırılmıştır. Eşkîyalık yapan kişiler büyük çoğunlukla idam cezası ile cezalandırılmıştır. Bunun yanı sıra hapis, kürek, sürgün, bir organın kesilmesi gibi cezalar da verilmiştir. Eşkîyalık faaliyetlerinde bulunan suhtelere ise genellikle idam cezası verilmiştir. Eşkîyalık yapan kişilere verilen cezalar tam anlamıyla caydırıcı olmamış, alınan tüm önlemlere rağmen halkın ve yetkililerden bazılarının bu kişilere yardım etmesi nedeniyle asilerin bir türlü sonu getirilememiştir.

Etik Kurul İzni

Bu makale etik kurul izni gerektiren bir çalışma grubunda yer almamaktadır.

Kaynakça

- Akdağ, M. (1975). *Türk halkının dirlik ve düzenlik kaogası celali isyanları*. Bilgi Yayınevi.
- Akdağ, M. (1999). *Türkiye'nin iktisadî ve içtimaî tarihi 2 (1453-1559)*. Barış Yayınları.
- Akyıldız, A. (2007). Para. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 34, 163-166.TDV İslâm Araştırmaları Merkezi.
- Alkan, M. (2009). Softa. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 37, 342-342.TDV İslâm Araştırmaları Merkezi.
- Bardakoğlu, A. (1995). Eşkıya. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*,11,463-466.TDV İslâm Araştırmaları Merkezi.
- Cezar, M. (2011). *Mufassal Osmanlı tarihi*, 3.Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Daşcıoğlu, K. (2010). Sürgün. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 38,167-169.TDV İslâm Araştırmaları Merkezi.
- Demirci, S.,& Arslan, H. (2012). Eşkıyalar ve Osmanlı Devleti: Maraş eyaleti örneğinde devlet görevlilerinin eşkıyalık faaliyetleri ve bunların merkez-taşra yazışmalarındaki yansımaları (1590-1750)", *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (16), 47-76.
- Feridun E. (1994). Devre çıkma. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*,9, 250-251.TDV İslâm Araştırmaları Merkezi.
- İlgürel, M. (1993). Celâlî isyanları. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 7, 252-257.TDV İslâm Araştırmaları Merkezi.
- İlgürel, M. (1995). Osmanlılarda eşkıyalık hareketleri. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 11, 466-469.TDV İslâm Araştırmaları Merkezi.
- İlgürel, M. (2000). İl erleri. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 22, 59-61.TDV İslâm Araştırmaları Merkezi.
- İlgürel, M. (2003). Levent. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 27, 149-151.TDV İslâm Araştırmaları Merkezi.
- İnalçık, H. (2012). Timar. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 41, 168-173.TDV İslâm Araştırmaları Merkezi.
- İnalçık, H. (2017). *Osmanlı idare ve ekonomi tarihi*.İsam Yayınları.
- İnalçık, H. (2018). *Osmanlı İmparatorluğu'nun ekonomik ve sosyal tarihi (1300-1600)*, 1. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- İpşirli, M. (1982). XVI. asrın ikinci yarısında kürek cezası ile ilgili hükümler. *Tarih Enstitüsü Dergisi*, (12), 203-248.
- İpşirli, M. (2019). Kürek cezası. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*,EK-2, 112-114. TDV İslâm Araştırmaları Merkezi.
- Koç, Y. (2005). Osmanlıda Toplumsal dinamizmden celali isyanlarına giden yol ya da iki belgeye tek yorum. *BiligTürk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*, 35,231-245.

- Koç, Y. (2013). XVI. yüzyıl ortalarında Osmanlı İmparatorluğu'nda suhte olayları. *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, (18), 147-159.
- Öz, M. (2010). Modernleşme öncesinde Osmanlı toplumunda eşkıyalık hareketlerinin niteliği ve özellikleri. *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Prof. Dr. Bayram Kodaman'a Armağan Özel Sayısı, 226-233.
- Özyılmaz, Ö. (1993). Medreselerin bozulma sebepleri ve bunların ıslahı yönünde yapılan çalışmalara kısa bir bakış. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi*, 5(5), 133-150.
- Pamuk, Ş. (2018). *Osmanlı İmparatorluğu'nda paranın tarihi* (2.baskı). Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Tabakoğlu, A. (2000). *Türk iktisat tarihi*. Dergâh Yayınları.
- Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi. Bab-ı Asafî. A.DVNSMHM. 62.
- Uzunçarşılı, İ. H. (2014). *Osmanlı Devleti'nin ilmiye teşkilatı* (4.baskı). Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Ünal, M. A. (2015). *Osmanlı müesseseleri tarihi*. Fakülte Kitabevi Yayınları.
- Yediyıldız, B. (2012). Vakıf. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 42, 479-486.TDV İslâm Araştırmaları Merkezi.
- Yiğit, İ.,& Gümüşçü, O. (2017). Kayıp köylere mekansal bakış: XVI-XX. yüzyıl Konya çevresi örneği. *Kebikeç İnsan Bilimleri İçin Kaynak Araştırmaları Dergisi*, (44), 323-338.
- Yiğit, İ.,& Oruç, E. (2020). Osmanlı Anadolu'sunda eşkıyalık ve mekân (1565-1566): 5 numaralı Mühimme Defteri üzerinden bir değerlendirme. *Ege Coğrafya Dergisi*, 29(1), 29-43.
- Yiğit, İ. (2019). Anadolu kırsalında göçün dünkü (XVI-XX. yüzyıl) yapısı: Manisa ve Konya çevresi üzerinden bir göç okuma denemesi. *ERDEM İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*,(76), 205-244.

